

5776

Torah from Around the World

Het Goddelijke attribuut van chesed (liefde en goedheid) zei: „Zolang Awraham er was, had ik niets te doen, want hij deed mijn werk in mijn plaats.” Sefer HaBahir

Sjabbat 30 januari 2016 / 19 sjewat 5776, Jitro, Sjemot/Exodus 18:1 - 20:26

Tanach, blz. 145 - 150

Haftara: Nechemja 8:1 - 12

Tanach: blz. 1682

Commentaar: rabbijn Elliot Dorff, rector van de Ziegler School of Rabbinic Studies en hoogleraar filosofie aan de American Jewish University. Dorff schreef twaalf boeken en werkte aan talloze andere mee.

Vertaling: Tamarah Benima

[Het Engelse origineel](#)

We zijn niet alleen lichamen

Een van de verschillen in denken tussen Joden en Christenen is dat het Christendom vereist dat men het geloof onderschrijft, terwijl het Jodendom van ons vereist om op een bepaalde manier te handelen. Deze voorstelling van zaken is, natuurlijk, overtrokken, want voordat bijvoorbeeld evangelische christenen erover nadenken hoe zij moeten handelen, worden ze verondersteld te vragen WZJD – Wat zou Jezus doen? Bovendien gaan christenen er gewoonlijk van uit, op basis van de uitspraken van Jezus, dat zij gehouden zijn aan de ge- en verboden van de Tora, waarbij inbegrepen de Decaloog (Tien Geboden) en de geboden om God en de naaste lief te hebben. Omgekeerd is het zo dat hoewel van joden nooit wordt geëist om een aantal geboden te onderschrijven teneinde een joodse identiteit te behouden, het wel degelijk het geval is dat het Jodendom een aantal geloofsopvattingen heeft over, bijvoorbeeld, God, de mens, het volk Jisraël, onze doelstelling in het leven en de ideale wereld die we naderbij moeten brengen. Vanwege het debat-karakter van het Jodendom zijn joden er nooit in geslaagd om tot overeenstemming te komen over wat de fundamentele geloofsopvattingen van het Jodendom zijn. Zoals rabbijn Louis Jacobs in zijn boek ‘Principles of the Jewish

Faith: An Analytical Study' heeft laten zien, werd elk van de dertien grondbeginselen die door Maimonides werden geformuleerd later op vele uiteenlopende manieren geïnterpreteerd; de eenheid van God bijvoorbeeld werd op 32 verschillende manieren begrepen.

Maar met dit voorbehoud is het echter nog steeds in meer of mindere mate waar dat het Jodendom gericht is op daden – zowel op wat we moeten doen als op wat we moeten laten. Daarom is het enigszins verrassend dat er in de Tien Geboden, die we deze week lezen in de Tora, er drie mitswot (ge- en verboden) zijn die ons, in ieder geval op het eerste gezicht, vragen op specifieke wijze te denken, voelen en wensen. We moeten de Sjabbat herinneren, onze vader en moeder eren en we mogen niet de echtgenote of het bezit van onze buurman begeren (Sjemot/Exodus 20:8, 12, 14).

Een aantal rabbijnse interpreters vertalen deze voorschriften onmiddellijk in regels voor onze daden. Het voorschrift om de Sjabbat te herinneren wordt getransformeerd, volgens een van deze wijzen, in de plicht om willekeurig welk goed ding of voedsel we tijdens de wekdagen hebben gevonden, niet te gebruiken tot aan de Sjabbat, zodat we ons de Sjabbat steeds herinneren gedurende de week (Babylonische Talmud, Beitzah 16a). Anderen vertellen ons dat we de Sjabbat moeten herinneren door elk van de andere dagen zo te benoemen dat ze refereren aan de Sjabbat, zodat de zondag bijvoorbeeld niet wordt genoemd met een speciale naam, maar slechts met 'de eerste dag' voor de Sjabbat, maandag 'de tweede dag' voor de Sjabbat, etc. (Mechilta over Exodus 20:8). Weer anderen zeggen dat we het voorschrift om de Sjabbat te herinneren vervullen door de kiddoesj op vrijdagavond en havdala op zaterdagavond te reciteren. Op dezelfde manier wordt het voorschrift om onze ouders te eren door de rabbijnen vertaald in concrete daden; wij moeten die doen voor onze ouders (gewoonlijk wanneer zij oud zijn geworden) die zij niet meer zelf kunnen doen: hen kleden, hen voeden, hen halen en brengen (Babylonische Talmud Kiddoesjin 31b). Ten laatste, een aantal van de rabbijnen vertalen het voorschrift om niets te begeren dat toebehoort aan onze buurman in een voorschrift om bepaalde daden achterwege te laten. De Mechilta, een vroege verzameling rabbijnse midrasjiem, beperkt dit gebod tot het handelen op grond van deze ontoelaatbare begeerten, het hebben van deze begeerten wordt niet verboden (Mechilta, 'Bachodesj' 8, het einde). Maimonides begrijpt dit voorschrift als een verbod om de buurman te dwingen om iets dat jij begeert aan jou te verkopen.

Er zijn goede redenen om deze voorschriften die bepaalde gedachten of emoties lijken te vereisen of juist te verbieden om te vormen tot daden, want we kunnen onze daden veel gemakkelijker controleren dan onze gedachten, verlangens of emoties. Bovendien kunnen anderen weet hebben van jouw acties en jou dus verantwoordelijk houden, maar vaak zijn jouw gedachten, verlangens of emoties alleen bekend aan de persoon zelf en kunnen buitenstaanders er alleen maar naar gissen. (Filosofen noemen dit 'het privé zijn van de geest', en het leidt tot een aantal morele vragen). Bovendien is het vaak zo dat wat jij denkt, begeert of voelt alleen het welzijn van anderen beïnvloedt als je handelt op basis van deze innerlijke toestanden.

Toch vraag je je af of degenen die deze drie voorschriften veranderen van plichten van het hart en de geest tot plichten van ons lichaam niet datgene dat de Tora in gedachte had verkeerd hebben gelezen of te kort door de bocht hebben geïnterpreteerd. Immers, we zijn niet alleen wezens die handelen. We denken, voelen en begeren ook. Daarom ligt het voor de hand dat God zich bezig zou houden met onze vermogens en ons enige instructie zou geven hoe we deze vermogens zouden moeten gebruiken. Om alleen te focussen op onze daden zou wel

eens de zorgen van de Tora kunnen versmallen tot uitsluitend onze daden; daarmee wordt genegeerd dat wij als menselijke wezen meer zijn dan datgene wat wij doen.

De problemen zijn trouwens nog groter. Wij begrijpen heel goed dat men de wetten van de Sjabbat – zowel de positieve als de negatieve – goed heeft kunnen naleven zonder ooit een Sjabbat te hebben die zich qua geestesgesteldheid onderscheidt van de andere dagen van de week en zonder dat er een toewijding is aan de familie, de gemeenschap, de uiteindelijke waarden en aan God. Op dezelfde wijze kan men zijn bejaarde ouders voeden, kleden en halen en brengen op een manier die geringschattend, kleinerend of zelfs boosaardig is, waardoor men hen door zo te handelen beslist niet de eer geeft die hen toekomt.

De rabbijnen zijn zich zeer bewust van het gevaar van het negeren van de band tussen ons innerlijk en ons optreden naar buiten – tussen enerzijds onze gedachten, begeerten en emoties en anderzijds onze daden. Vandaar dat ze, hoewel ze vele Sjabbatwetten minutieus verwoorden (wat zij zelf beschrijven als „een berg die aan een haar hangt”, M. Makkot 1:10, omdat de Sjabbat daardoor gereguleerd wordt door een zeer groot aantal rabbijnse wetten die in slechts zeer weinig bijbelse wetten verankerd zijn), zij toch vereisen dat men de Sjabbat eert en ervan geniet. En dat op basis van Jesjahoe/Jesaja 58:13-14: „Wanneer je de Sjabbat als een dag van vreugde ziet, de dag van de Eeuwige als een heilige dag, wanneer je hem in ere houdt door niet je gang te gaan, geen handel te drijven of zaken te bespreken, dan vind je vreugde in de Eeuwige.” Maimonides formuleert vervolgens (Misjné Tora, Sjabbatwetten, hoofdstuk 30) op welke manier we de Sjabbat eren en ervan genieten: door het dragen van schone kleren, speciaal voedsel te bereiden, etc. In de moderne tijd spreken over het geheel van deze maatregelen als *roeach Sjabbat*, de geest van de Sjabbat, die we in gedachten moeten houden, omdat het volgen van alle regels die ons handelen op die manier reguleren ons niet noodzakelijkerwijs in staat stellen om datgene qua denken en voelen te ervaren, waarvoor de Sjabbat werd ontworpen.

Maar de meest sprekende aanwijzing dat de rabbijnen wisten dat het volgen van de wet wat betreft handelen niet genoeg was en dat men ook aandacht moet besteden aan de gedachten en gevoelens die men heeft terwijl men handelt is de volgende midrasj over het eren van de eigen ouders:

De ene man voedt zijn vader met vet gemeste kippen en erft de hel (als zijn beloning),

een ander laat zijn vader werken in een molen en erft het paradijs.

Hoe is het mogelijk dat een man zijn vader met vet gemeste kippen voedt en naar de hel gaat? Op een keer gebeurde het dat een man gewoon was zijn vader vet gemeste kippen voor te zetten. Op een keer vroeg zijn vader aan hem: „Mijn zoon, waar heb je deze vandaan?” Hij antwoordde: „Oude man, oude man, eet en zwijg, zoals honden eten en zwijgen.” In zo'n situatie voedt hij zijn vader met vet gemeste kippen, maar hij erft de hel.

Hoe is het mogelijk dat een man zijn vader laat werken en het paradijs erft? Op een keer gebeurde het dat een man aan het werk was in een molen. De koning gaf een decreet uit dat zijn bejaarde vader voor hem moest gaan werken. De zoon zei tegen zijn vader: „Vader, ga in de molen werken in plaats van mij (en ik zal gaan werken voor de koning), want het kan zijn dat de mensen die werken voor de koning slecht worden behandeld; laat mij in dat geval slecht behandeld worden en niet jij. En het kan zijn dat de mensen die voor de koning werken worden geslagen, laat mij in dat geval worden geslagen en niet jij.” In dat soort situaties laat

hij zijn vader in een molen werken, maar hij erft het paradijs (J. Pe'ah 1:1 [15c]; zie ook de Babylonische Talmoed, Kiddushin 31a-31b; S.A. Yoreh De'ah 240:4).

Het derde voorschrift van de Decaloog die ons aanspreekt op ons innerlijke leven – het verbod om niet te begeren – kan ik het moeilijkste begrijpen. Afgezien van de daden die er mogelijk worden verboden, zoals boven beschreven, kan het niet voorschrijven dat alle begeerte naar datgene wat je naaste heeft, verboden is, want dan zou al het zakendoen verboden zijn. Immers, je koopt alleen iets omdat je het wil. Dus het is duidelijk dat dat niet de bedoeling van dit vers kan zijn, want de Tora geeft ons op andere plaatsen talloze wetten die te maken hebben met het zakendoen, en zij gaat er dus van uit dat we daarmee bezig zijn. Dus welke innerlijke gesteldheden worden er precies verboden? Te veel begeerte naar het bezit van iemand anders? Begeerte naar het bezit van anderen zonder te begrijpen dat men het niet zomaar kan nemen, noch door het te stelen noch door geweld? Gaat het om de niet toegestane begeerte voor de partner van iemand anders of voor het leven in het algemeen?

Hoe het ook zij, de les die we uit deze discussie kunnen leren is, hoop ik, dat ja, het Jodendom zich op onze daden richt, en daar zijn heel goede redenen voor. Maar het heeft ook aandacht voor onze innerlijke gesteldheid, voor onze gedachten, onze emoties, onze verlangens, zoals duidelijk wordt uit de voorschriften in de Decaloog om de Sjabbat te herinneren, onze ouders te eren en om niet te begeren wat toebehoort aan anderen. We hebben, zoals de middeleeuwse joodse denker Bachya Ibn Pakoeda benadrukte in de twee boeken die de volgende titels hadden: zowel Plichten van het Ledematen als Plichten van het Hart. Er waren goede redenen dat de joodse wet ervoor terugschrok om ons innerlijke leven te reguleren, maar dat was niet omdat de joodse wetgevers dachten dat onze gedachten, gevoelens en verlangens onbelangrijk zijn. Het is juist zo dat de kwaliteit van onze gehoorzaamheid aan het naleven van de voorschriften op een doorslaggevende manier afhangt van onze gedachten, gevoelens en verlangens ten tijde dat we handelen. Laat ons er dus naar streven, zowel in ons religieuze leven als in ons dagelijkse leven, om God te dienen, zoals het Sjema zegt „met heel ons hart en heel onze zien en met alles wat in ons vermogen is.” Daaruit volgt ook dat we onze medemensen dienen „met heel ons hart en heel onze zien en met alles wat in ons vermogen is,” want we zijn niet alleen lichamen, maar ook mensen die denken, voelen en verlangen.

Sjabbat Sjalom